

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2023

Čo je potrebné a čo je zbytočné v tejto dobe na Slovensku

Aktuálna doba nám kladie množstvo zásadných otázok. Ide nielen o našu budúcnosť, ale v hre je aj budúcnosť našich potomkov a to je už karta, ktorú raz odkryjeme, alebo ju odkryjú možno s prekvapením tí mladší. Máme čas toto pochopiť a analyzovať? Tempo súčasného života nám veľmi nedovoľuje takéto analýzy. Skôr si niečo vyberieme, ale nestačí to na pochopenie ekonomických, politických a spoločenských súčasných procesov. Totiž tieto procesy nám diktujú spôsob nášho myslenia a v konečnom dôsledku nášho konania. Ovplyvňuje to naše ekonomické vedomie, a čo je dôležité, naše konanie v tomto priestore. Pokúsím sa načrtnúť takéto riešenia.

Od roku 1989 sme nedokázali stabilizovať systémy demokracie, liberalizmu. Stále je tu snaha prispôbovať tieto statusy politike vládncich politických strán. Tí, ktorí to pochopili, odišli do krajín, kde to funguje a mení sa to len spôsobom, ktorý akceptuje potreby spoločnosti a možných zdrojov. Kde sú v prvom rade k dispozícii technológie, ktoré slúžia ľuďom a tlačia spoločnosť do pokroku k stabilite hodnôt na demokratickom základe. Kam sa pohne Slovensko? Je to smerovanie do autoritárskeho režimu, alebo je to pokus o vytvorenie nášho slovenského modelu s podtextom diktátu a posun do východnej sféry, do vplyvu Moskvy? Vyzerá to tak, že ľudia sa radšej zbavia zodpovednosti tým, že sa im aspoň zachová súčasná životná úroveň, na ktorú si zvykli v podobe istôt, ktoré teraz existujú, ale nemusí to byť večné. Je tu vážne ohrozenie, že životná úroveň bude ďalej klesať alebo, v tom lepšom prípade, dôjde k stagnácii. Nie však vo všetkých vrstvách spoločnosti. Každý rieši peniaze, ale zdroje ostávajú v pozadí. Slovensko žije nad svoje pomery, ale ľuďom je to akosi jedno. Dovolím si tvrdiť, že, dochádza k pokusu o reguláciu základných princípov ekonomiky a spoločensko politického smerovania. To sú znaky, ktoré nám prenikajú zo súčasnej vládnej koalície.

Čohosi sa musíme vzdať, ale nikto to nechce ešte zatiaľ adresne pomenovať. Možno treba jednoducho definovať, čo je potrebné a čo nie je potrebné. Bude nutné vychádzať z myšlienky Adama Smitha :

„Máme li nedostatok vecí nezbytných k životu, musíme se rozloučit se všemi zbytečnostmi ,jejichž hodnota stoupá v době blahobytu a v době bídy a nouze zase klesá. S věcmi nezbytnými k životu je tomu naopak. Jejich skutečná cena ,množství práce, které sa za ne dá kúpiť, nebo zjednat, v dobách chudoby stoupá a v dobách blahobytu, kdy je všeho nadbytek, klesá, neboť jinak by to ani nemohla být doba blahobytu a bohatství.“ (Smith, Bohatství národu, s. 173)

Vtedy keď Adam Smith písal tieto riadky, ekonomická štruktúra bola jednoduchšia teraz je to neporovnateľne zložitejšie. Geniálne definoval základné schémy fungovania spoločnosti v ekonomickom prostredí.

Prepojiť tieto myšlienky na súčasnú dobu je záslužná činnosť a je to výsostne potrebné. Pokúšame sa o to od roku 1989. Zhostili sa toho politici a pokúšali sa o nemožné svojimi sľubmi. Chýbala odbornosť a tvorením ekonomických modelov s mentalitou slovenskej priemernosti sa nestíhali trendy rozvoja na Západe. To síce na začiatku stačilo a výrazne sme sa posunuli k životnej úrovni Západnej Európy. Neskôr, za Ficovej éry, sa tatranský tiger uložil k oddychu, až spánku, na hlavnici prosperity Západu. S úľubou sa pozeral na pokladničku Európskej únie, z ktorej tiekli a ešte tečú fondy. Keď sa tiger nehýbal, atrofovalo mu svalstvo slovenskej ekonomiky. „Žrádlo“ si už nevedel uloviť, tak si naň začal požičovať, aby nezdochol. Vyše trisot tisíc Slovákov sa už na to nemohlo pozeráť a „zdúchlo“ buď do Západnej Európy alebo Ameriky, a máme už aj púštnych Slovákov, ktorí sa presťahovali do Dubaja po roku 2020. Svoje schopnosti, profesionalitu, dokázali lepšie predať ako doma. Odliv ekonomicky činných

Ľudí, tiež študentov do zahraničia za druhej a tretej vlády Fica, ovplyvnila nielen ekonomika, ale aj politická klíma, kde novovytvorená stranícka „šľachta“, „naši ľudia“, za účasti silových zložiek a časti oligarchie, prakticky ovládli štát. Voľby v roku 2020 mohli byť zlomom, ale nastupujúca vládna koalícia bola privalená balvanom rozporov, nejednotnosti v smerovaní štátu hlavne v sociálnej a hospodárskej sfére. Pridala sa k tomu pandémia, hospodárska recesia a vojna na Ukrajine.

Za uplynulé roky sa premrhal kapitál, ktorý sa získal v roku 1989. Kladiem si otázku, a nielen ja, čo sa stalo s ľuďmi, ktorí ostali na Slovensku? Zmenilo sa myslenie ľudí, zmenšil sa kapitál dôvery v tento štát? Ľudia hľadali vinníkov za svoje zlyhanie a za zlyhanie štátu. Dôležité bolo nájsť nepriateľa. Ľudia to bezhlavo robili a SMER im v tom výdatne pomáhal, našli takto zadosťučinenie. Smer a Hlas núkajú riešenia, pretože ľudia sa cítia ohrození a boja sa. Tento pocit umocňuje aj vojna v Izraeli. Ľudia nechápu, čo sa vlastne deje, je to pre nich nepochopiteľné, že istoty, v ktoré roky verili, sa stali len spomienkou. „Občan potrebuje pocit bezpečnosti a istoty“, hovorí Iveta Radičová. (Iveta Radičová, Ľuba Lesná, Krajina hrubých čiar, str.61.)

Ľuďom je potrebné trpezlivo a argumentačne vysvetľovať, čo je skutočná hodnota. Je zbytočné počúvať hlas politikov, kde postrádame schopnosť argumentovať vecne. To bolo chybou za posledné roky. V tomto nám evidentne chýbali elity, nielen na úrovni vládnucej garnitúry, ale v hlbokaj nevedomosti sa ocitol vidiek. Tam ostali len ostrovčeky v prúde hybridnej rieky ohlupovania, prím tu hrali hoaxy a alternatívne médiá. Dokonca ľudia si posúvali tieto informácie a diskutovali o nich. Hlboká dezorientácia takmer polovice obyvateľov Slovenska vytvorila podmienky pre návrat politikov, ktorým sme povedali rozhodné nie v roku 1989. Tento kapitál sa prepadol takmer do politického smetiska. Zachrániť ho je povinnosťou elít a terajšej opozície. Ľudia stále v podvedomí váhajú a stále hľadajú istoty, ktoré však môžu mať rôzne konvergencie vzhľadom na aktuálne potreby materiálneho charakteru.

Táto potreba istôt má rôzne mutácie a rozhodne treba preto brať do úvahy ekonomické rozvrstvenie spoločnosti, kde v každej vrstve je iná mutácia istoty. Skúsím ich pomenovať:

- Solídne bohatý a žijúci zo stabilných príjmov, alebo z investovaného kapitálu, ktorý získal z vlastníctva výrobných prostriedkov a politickým ukotvením. *Potreba istoty, že to tak bude naďalej.*
- Odborne, profesionálne zdatný zamestnanec a často aj živnostník, ktorý využíva aj svoje vzdelanie. Má istotu svojej potrebnosti pre zamestnávateľa, je to aj v prípade štátnej správy. *Potreba istoty, že toto miesto nestratí.*
- Zamestnanec, profesijne zdatný, mladšia generácia s mierne nadštandardným príjmom. Uživa si svoje statky spôsobom, ktorý uzná za vhodné, aj s dovolenkou v zahraničí. *Potrebuje istotu príjmu a slobody.*
- Zamestnanec, často živnostník, zabezpečuje rodinu, deti, žije prakticky od výplaty k výplate s takmer žiadnym šetrením. *Potrebuje istotu príjmu, neangažuje sa politicky ani spoločensky.*
- Dôchodcovský rezort, malá časť sa ešte angažuje v pracovnom procese, skôr je to nepravidelný príjem. Drží si v pozornosti ceny spotrebného tovaru, predovšetkým sleduje ceny potravín, čiastočne sa angažuje v spoločenskom priestore. *Potrebuje istotu stabilizácie cien alebo ich zníženie.*

- Turnusový občan, využíva možnosť práce v zahraničí s tým, že cca dva týždne pracuje, týždeň je doma. Podstatne, vzhľadom na svoju profesionalitu a pracovnú výkonnosť, má nadštandardný príjem, ktorý si užíva na Slovensku. *Potrebuje, aby to tak bolo naďalej.*
- Občan, ktorý nepracuje, ani nemieni, a využíva takzvané dávky od štátu, dá sa vyživovať počtom svojich detí. Unavuje okolie svojimi neustálymi požiadavkami, často požičiavaním peňazí, žobraním. Žije zo dňa na deň a úžasne mu to vyhovuje. *Má pocit istoty, že vždy nejako bude.*

Táto štruktúra nemusí byť len vo vidieckom prostredí, ale v určitých obmenách je všade na Slovensku, hoci v mestských aglomeráciách je to viac neprehľadné. Je to jav súčasnosti. Potreba ľudí v tejto štruktúre sa mení. Ten stav potrebnosti a zbytočnosti je v týchto štruktúrach pohyblivý. Práve tu sa obrazne prejavuje konštatovanie A. Smitha, spomenuté v úvode tejto práce. Ani si neuvedomujeme, že žijeme presne podľa jeho konštatovania. Len sa to bojíme si priznať. Ľudia v spoločnostiach žijú podľa ekonomických schém, ktoré si prispôsobujú a myslia si, že vynašli systém, ktorý im zabezpečí návrat istôt, ktoré pokladajú za svoju hodnotu a cestu k blahobytu. Možno povedať, že drzo preferujú svoje akútne potreby a veci, ktoré pokladajú za zbytočné, tých sa zbavujú. Stačí sa pozrieť do odpadových kontajnerov a na skládky. Tam sa dá ľahko zistiť stav spoločnosti. Veruže je to pohľad pre boha, ktorý panuje plytvaniu.

Je tu trend zbavovania sa osobnej zodpovednosti a ľudia sú vďační, keď túto zodpovednosť prevezme štát a politici, ktorí to sľúbia. Unavila a znechutila ich Matovičova a Hegerova vláda svojim konfliktným vládnutím. Odhadnúť myslenie ľudí a ich potreby, to v predvolebnej súťaži predčasných volieb najlepšie odhadli politické strany SMER, HLAS. Vidiek a ekonomicky slabé regióny sa stali cieľom týchto strán. Prakticky im vyhrali voľby. V mnohých diskusiách prevládla myšlienka, že vládna garnitúra síce aj kradla, ale vedela vládnuť. Tí, ktorí prišli po voľbách v roku 2020, nevedeli vládnuť. Nerozumeli politike a ich konflikty prezentované v médiách mnoho ľudí presvedčilo o nutnosti zmeny v prospech strán SMER, HLAS.

Odborné elity našej spoločnosti boli takmer nepočitateľné. A preto si ľudia začali hľadať svoje ekonomické modely. Suverénom pre profesijne a odborne zdatných, navyše aj vzdelaných, sa stala ekonomická migrácia. Tá dominovala najmä u ekonomicky činných jedincov, rodinách. Bežným sa stal slovenský ekonomický model rodiny, kde minimálne jeden člen rodiny pracuje v zahraničí a tým pomáha nielen svojej rodine, ale aj štátu, lebo tu troví zarobené peniaze a dvíha tým svoj životný štandard. Zveľaďuje aj svoj majetok, verejne je to známe, a stáva sa to samozrejmosťou. Tento trend uprednostnili občania a politické strany svojou nemohúcnosťou toto podporili. Konštatoval som to už v texte tejto práce. Čiže ekonomický vývoj v priestore, kde ľudia žijú, vykazuje tieto znaky. Stoja za povšimnutie, pretože usmerňujú lokálnu ekonomiku a znova sa vytvára výraznejšia diferenciácia lokálnej spoločnosti. Toto si ľudia všimli. Preto je tu tlak na súčasnú vládu zvládať túto nastávajúcu etapu vývoja rozdávaním peňazí zo spoločného, čo sa začína diať, ale treba vyriešiť problém, kde na to vziať. Heslo solidarnosti, ktoré navrhuje viaceré riešenia, nebude stačiť, takže si bude potrebné zase požičiavať. V centre pozornosti sú banky, pobočky, ktoré sídli na Slovensku. Vlastnia 60% štátneho dlhu (TA3,12.11.2023). Mimoriadne zdanenie, ktoré sa plánuje, možno aj zákonom, zase zákonite predraží pôžičky, úvery. To znamená, že toto šialenstvo štátu zaplatia prakticky občania, len to už nikto nechce ľuďom povedať. Veď načo, osvedčila sa osvedčená ľavicová taktika - riešenie jedného problému sa prekryje ďalším problémom a ten pôvodný odchádza do zabudnutia.

Je ľahšie niečo vymeniť ako zmeniť, tak môžem nazvať etapu vývoja spoločnosti od roku 1989. Spoločenské a politické dianie jednoznačne ovplyvňuje ekonomiku a výsledkom sú krízy. Od roku 2020 sme vlastne permanentne v kríze. Riešenia nehľadajú politici, tí sú prakticky radi, že kríza je. To je ich živná pôda. Skúšajú takto ekonomickú odolnosť občana. Je to vývojová etapa na Slovensku, alebo je to snaha riešiť tento problém politickými štruktúrami v danom časovom priestore? Nechám to riešiť ekonomickým analytikom. Treba si to však všímať. Začína sa preferovať solidárnosť, čiže brať tým, ktorí majú a dávať tým, ktorí nemajú. Toto sa už čiastočne aj dialo, preto ten únik mozgov a ľudí zo Slovenska. Teraz je to snaha znova uplatniť ďaleko vo väčšej miere Čiže prerozdeľovanie a dotovanie. Jasne je to definované výrokom, základným ekonomickým zákonom: „Podle nej každé přerozdeľování, bez ohledu na jakých kritériích založené, spočívá v braní (těm, kteří mají) a dávaní (nemajetným).“ (Hans Herman Hoppe, str. 202).

Súčasná vládna štruktúra trpezlivo hľadá ako obísť tento zákon ekonómie. Rieši peniaze, nerieši vlastné zdroje možnej ekonomickej prosperity, hoci v programovom vyhlásení vlády to máme naznačené, ale konkrétne kroky sú zatiaľ zahmlené.

Ľudia sa chcú mať lepšie hneď a nechcú čakať, vyplýva to z volebných sľubov ľavicových strán. Strata motivácie je zapríčinená aj politikmi viažu svoje sľuby na zvolenie. Už sa stalo, prichádza etapa presvedčovania, že pracovať na Slovensku sa oplatí a to nebude ľahké. Pohodlná je forma dotácií, ale je tu konštatovanie:

“Dotování lidí s deficitem (chudoby) daňemi bohatých nevyhnutne vytvoří více chudoby, dotování nezaměstnaných (deficitních) zvýší nezaměstnanost.” (Hoppe, str. 203).

Tieto dotácie deformujú osobnú ekonomiku a potláčajú ambície mať sa lepšie. Jedinec sa nemusí snažiť, lebo štát dá.

Pokúsím sa predstaviť chudobnú slovenskú rodinu. Je to „len“ jedno auto v rodine, byť v osobnom vlastníctve, pre potravinový balík z charity si príde rodina taxíkom alebo vlastným autom. Nedovolí si dovolenku v zahraničí. Nastáva systém prežitia a osobné uspokojenie, že nemusí a má.

Vypestovali sme odpor voči práci, nastupujúca generácia nezískala pracovné návyky. Je tu množstvo problémov, ktoré sa posúva od jedného politického subjektu k druhému. Nastupuje vzájomné obviňovanie, čoho sme svedkami v mediálnej sfére. Stačí si pozrieť súboje politikov vo verejných médiách alebo ich počúvať. Nastupuje ľahostajnosť, depresívne stavy.

Musím konštatovať, že i napriek týmto nedostatkom, „naša životná úroveň sa výrazne zdvihla“ -lebo ide o výraznú zmenu oproti roku 1989. Dnes žijeme v historicko najlepšom čase, ktorý dáva vyniknúť schopným osobnostiam.

Netreba sa zbaviť povinnosti hľadať riešenia na všetkých úrovniach. To je potreba tejto doby. Je tu občianska spoločnosť a to je kapitál dôvery.

Na svojej úrovni to robíme všetci, denne riešime problematiku, ktorú nám prinášajú životné situácie a to nás posúva k motivácii dokázať viac. Peniaze sa stali súčasťou nášho bytia. Ich zdroje máme vo svojich rukách a toto uvedomenie dáva šancu hľadať a realizovať riešenia. Pomáha tomu vzdelanie ľudí. Treba uplatniť pocit zodpovednosti, ten vo svojom živote máme. Zodpovednosť nám ale ustúpila vo verejnom priestore. Lebo politika sa spolieha na nás, že to, čo máme teraz na „krku“, budeme riešiť my a oni, politici, budú nám linajkovať cesty. Ale ono to takto nebude fungovať, treba to otočiť. V politickej sfére sa musí uprednostniť odbornosť,

vízia. Na to máme ekonomické elity. Pretože peniaze sú podporným stĺpom moci. Či je to v rodinách, samosprávach, štátnej administratíve, vo verejnom priestore.

Je do istej miery paradoxom, že máme politikov, ich zabezpečenosť hraničí s blahobytom a vyzerá to tak, že politika je iba „bokovka“. A využívajú politiku na upevnenie svojho ekonomického statusu. Že to nie je tak o tom nás zatiaľ nepresvedčila ani súčasná vládnuca garnitúra. Ministerka kultúry má domov v Rakúsku, zrejme sa jej lepšie odtiaľ riadi kultúra Slovenska.

Máme povinnosť zistiť, čo je potrebné a čo je zbytočné, to je odrazový mostík k pozitívnemu posunu spoločnosti, v ktorej žijeme. Potrebná je asertivita občianskej spoločnosti a zbytočné sú pokusy o návrat do Ficovej éry, len sa to musí stať hlavnou myšlienkou ľudí, ktorí ostali na Slovensku. Svet dokážu zmeniť iba ľudia. Aj ten slovenský bude treba zmeniť, a to je v nás.

Literatúra

Hoppe, H.,H.: *Demokracie: Buh který selhal*. AUSECON, ausecon.com. ISBN 9780765808684

Radičová,I., Lesná, Ľ.: *Krajina hrubých čiar*. 1. vyd. Bratislava: Ikar, 2013. ISBN 978-80-551-3427-7

Smith, A.: *Bohatství národu*. Praha: Liberální institut, 2016. ISBN978-80-86389-60-8

Televízia, TA-3, politické diskusie